UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
INSTITUTUL DE ISTORIE
Moldova State University · Institute of History

Conferință științifică națională cu participare internațională
National Scientific Conference with International Participation

RĂZBOIUL CARE NE-A ÎNGHIȚIT

THE WAR THAT SWALLOWED US

(220 de ani de la începutul Războiului ruso-turc din 1806-1812: abordări și interpretări istoriografice moderne)
(220 Years since the Beginning of the Russo-Turkish War of 1806-1812: Modern Historiographical Approaches and Interpretations)

Chișinău, Republica Moldova, 20 noiembrie 2026
Chișinău, Republic of Moldova, 20 November 2026

PROGRAM – REZUMATE
PROGRAMME – ABSTRACTS

EDITURA LEXON LP
Chișinău, 2026

COMITETUL ŞTIINŢIFIC / SCIENTIFIC BOARD

m. c. al AŞM, dr. hab. Gheorghe COJOCARU
conf., dr. hab. Igor CERETEU
conf., dr. hab. Alina FELEA
conf., dr. Vlad MISCHEVCA

COMITETUL DE ORGANIZARE / ORGANIZING COMMITTEE

Coordonator / Coordinator: conf., dr. Vlad MISCHEVCA

conf., dr. hab. Igor CERETEU
conf., dr. hab. Alina FELEA
cerc. ştiinţ. Ion CHEPTENE
cerc. ştiinţ. Larisa SVETLICINÂI

Volumul cuprinde programul şi rezumatele comunicărilor prezentate la Conferinţa ştiinţifică naţională cu participare internaţională „Războiul care ne-a înghiţit", desfăşurată la Chişinău, la 20 noiembrie 2026.

Coordonatorul conferinţei: conf., dr. Vlad MISCHEVCA, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova
Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în acest volum şi pentru protecţia materialului propriu revine în exclusivitate autorilor.

Proiect al Secţiei Istorie Medievală a Institutului de Istorie al Universităţii de Stat din Moldova, realizat în cadrul subprogramului 010401: „Coordonatele modernizării social-economice, politice, administrative şi culturale în Moldova, Basarabia, RASSM, RSSM şi Republica Moldova în context regional şi european (studii, documente, sinteze)".

Aprobat pentru tipar la şedinţa Secţiei Istorie Medievală a Institutului de Istorie al Universităţii de Stat din Moldova, proces-verbal nr. 11 din 10 noiembrie 2026.

ISBN 978-9975-183-19-2

© Autorii, 2026
© Machetă şi copertă: Vlad Mischevca, 2026

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAŢIONALE A CĂRŢII

"Războiul care ne-a înghiţit", conferinţă ştiinţifică naţională (2026 ; Chişinău). Războiul care ne-a înghiţit = The War that Swallowed Us : (220 de ani de la începutul Războiului ruso-turc din 1806-1812: abordări şi interpretări istoriografice moderne) = (220 Years since the Beginning of the Russo-Turkish War of 1806-1812: Modern Historiographical Approaches and Interpretations) : Conferinţă ştiinţifică naţională cu participare internaţională = National Scientific Conference with International Participation, Chişinău, 20 noiembrie 2026 : Program. Rezumate = Programme. Abstracts / comitetul ştiinţific: Gheorghe Cojocaru [et al.] ; comitetul de organizare: Vlad Mischevca (coordonator) [et al.]. – Chişinău : Lexon-Prim, 2026. – 52 p.

Antetit.: Universitatea de Stat din Moldova, Institutul de Istorie = Moldova State University, Institute of History. – Texte : lb. rom., rusă. – 35 ex.

ISBN 978-9975-183-19-2.

Text : nemediat.

94[(478+498:470+560)]"1806/1812"(082)(048.3)=135.1=161.1

R 34

Conferința științifică națională cu participare internațională

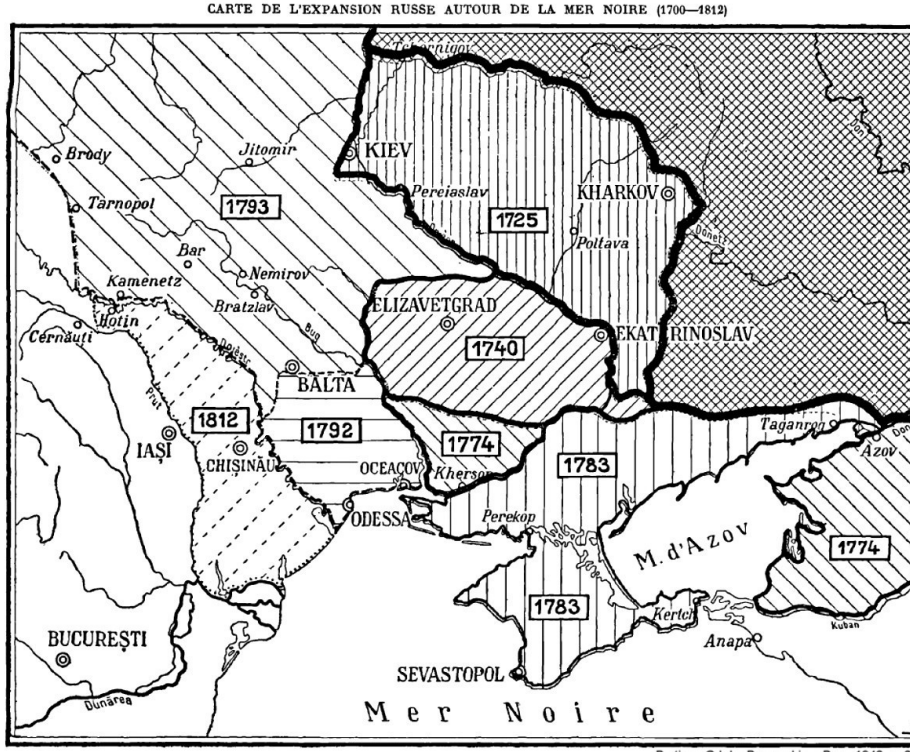
RĂZBOIUL CARE NE-A ÎNGHIȚIT

(1806-1812)

PROGRAM – REZUMATE

Editura Lexon-Prim
CHIȘINĂU 2026

Harta expansiunii ruse în jurul Mării Negre (1700-1812)

Map of the Russian Expansion around the Black Sea (1700-1812)

(G. I. Brătianu, *La Bessarabie. Droits nationaux et historiques*, Bucarest, Institut d'Histoire Universelle „N. Iorga", 1943)

PROGRAM PE SCURT
PROGRAMME OVERVIEW

Vineri / Friday / 20.11.2026

10.00-10.35
Ședința în plen / Plenary Session

10.35-11.35
Secţia I. Context internaţional / Section I. International Context

11.35-11.50
Pauză de cafea şi ceai / Coffee & tea break

11.50-13.05
Secţia II. Text documentar / Section II. Documentary Text

13.05-14.35
Secţia III. Impact naţional / Section III. National Impact

14.35-15.00
Lansare de carte. Discuţii şi concluziile conferinţei / Book launch. Discussions and conclusions

Locul desfășurării / Venue
Institutul de Istorie al USM, str. Academiei 3/2, MD-2028, mun. Chișinău, biroul nr. 18
Institute of History of the Moldova State University, 3/2 Academiei St., MD-2028, Chișinău, office 18

Limba de lucru: româna / Working language: Romanian

Timp de prezentare: în plen – 25 min; în secții – până la 15 min

PROGRAM DETALIAT
DETAILED PROGRAMME

Vineri / Friday / 20.11.2026

10.00-10.35

Şedinţa în plen / Plenary Session

Moderator / Chair:

conf., dr. hab. Igor CERETEU

Cuvânt de deschidere / Opening address

m. c. al AŞM, dr. hab. GHEORGHE COJOCARU

directorul Institutului de Istorie al USM / Director of the Institute of History, Moldova State University

Felicitare / Congratulatory address

VLAD MISCHEVCA

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Cu prilejul aniversării a 60 de ani a dr. Alexandr Ponomariov (Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei, Kiev)

On the occasion of the 60th birthday of Dr. Alexandr Ponomariov (Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv)

Comunicare în plen / Keynote lecture

VLAD MISCHEVCA

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Războiul ruso-turc din 1806-1812 la 220 de ani: Importanţa lui şi abordările istoriografice

The Russo-Turkish War of 1806-1812 at 220 Years: Its Significance and Historiographical Approaches

11.35-11.50

Pauză de cafea şi ceai / Coffee & tea break

14.35-15.00

Lansare de carte / Book launch

Documente privitoare la istoria Ţării Moldovei în perioada Războiului ruso-turc 1806-1812, vol. IV (15 aprilie – 30 septembrie 1810) – prezintă / presented by LARISA SVETLICINÂI

Discuţii şi concluziile conferinţei / Discussions and conclusions of the conference

COMUNICĂRI PE SECȚIUNI
SESSION SCHEDULES

SECȚIA I. CONTEXT INTERNAȚIONAL / SECTION I. INTERNATIONAL CONTEXT

10.35-11.35

Moderator / Chair:

conf., dr. Vlad MISCHEVCA

VLAD MISCHEVCA, EUGEN-TUDOR SCLIFOS

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Diplomația britanică la Poartă și negocierile ruso-otomane (1806-1812): mărturia rapoartelor Foreign Office

British Diplomacy at the Porte and the Russo-Ottoman Negotiations (1806-1812): The Testimony of the Foreign Office Reports

ARTUR GÓRAK

Institutul de Istorie, Universitatea Cardinalul Stefan Wyszyński din Varșovia, Polonia / Institute of History, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, Poland

Dimensiunea caucaziană a Războiului ruso-turc din 1806-1812 în «Actele adunate de Comisia Arheografică Caucaziană»

The Caucasian Dimension of the Russo-Turkish War of 1806-1812 in the «Acts Collected by the Caucasian Archeographic Commission»

VALENTIN CONSTANTINOV

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Călătoria lui Aleksandr Krasnokutski la Constantinopol în 1808: observații asupra societății și realităților politice otomane

Aleksandr Krasnokutski's Journey to Constantinople in 1808: Observations on Ottoman Society and Political Realities

EUGEN CERNENCHI

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Strămutarea nogailor din sudul Basarabiei (1807). Aspecte istoriografice

The Resettlement of the Nogais from Southern Bessarabia (1807). Historiographical Aspects

[loc pentru alți participanți / space for other participants]

11.50-13.05

Moderator / Chair:

dr. hab. Valentin CONSTANTINOV

DEMIR DRAGNEV, LARISA SVETLICINÂI

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Cu privire la metodele de implementare a obligațiilor impuse de armata rusă Țării Moldovei pentru aprovizionarea transporturilor în timpul Războiului ruso-turc din 1806-1812 (în baza documentelor inedite din 1810)

On the Methods of Implementing the Obligations Imposed by the Russian Army on the Principality of Moldavia for the Supply of Transports during the Russo-Turkish War of 1806-1812 (Based on Unpublished Documents of 1810)

SUZANA BODALE

Arhivele Naționale ale României, SJ Iași / National Archives of Romania, Iași County Service

Câteva considerații referitoare la războiul din 1806-1812 pe marginea unui manuscris contemporan aflat la Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României

Some Considerations on the War of 1806-1812 Based on a Contemporary Manuscript Held at the Iași County Service of the National Archives of Romania

ARCADIE BODALE

Arhivele Naționale ale României, SJ Iași / National Archives of Romania, Iași County Service

Informații mai puțin cunoscute privitoare la Războiul ruso-turc din 1806-1812, culese din documente păstrate la Arhivele Naționale din Iași

Lesser-Known Information on the Russo-Turkish War of 1806-1812, Drawn from Documents Preserved at the National Archives in Iași

ALEXANDR PONOMARIOV

Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei, Kiev / Central State Historical Archive of Ukraine, Kyiv

Valoarea euristică a dosarelor din fondul 2049 (Rahmanov) al Arhivei Istorice Centrale de Stat a Ucrainei pentru studierea războiului ruso-turc din 1806-1812

The Heuristic Value of the Archival Files of Fond 2049 (Rahmanov) of the Central State Historical Archive of Ukraine for the Study of the Russo-Turkish War of 1806-1812

TUDOR CIOBANU

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Completări referitoare la introducerea în 1810 a cărților metricale, a registrelor de spovedanie și a formularelor ecleziastice în eparhiile din Țara Moldovei și Țara Românească

Additions on the Introduction in 1810 of Parish Registers, Confession Registers and Ecclesiastical Forms in the Eparchies of Moldavia and Wallachia

SECȚIA III. IMPACT NAȚIONAL / SECTION III. NATIONAL IMPACT

13.05-14.35

Moderator / Chair:

conf., dr. hab. Alina FELEA

ELENA CHIABURU

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași / “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași

Ingerința Imperiului Rus în Biserica Țărilor Române la începutul sec. XIX prin mijlocirea tiparului

The Russian Empire’s Interference in the Church of the Romanian Principalities in the Early 19th Century through the Medium of Printing

TEODOR CANDU

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău / National Museum of Ethnography and Natural History, Chișinău

Atitudini și măsuri luate de Divanul Țării Moldovei privitoare la prevenirea și contracararea foametei din 1810-1811

Attitudes and Measures Taken by the Divan of the Principality of Moldavia for the Prevention and Countering of the Famine of 1810-1811

ALINA FELEA

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Aspecte ale vieții cotidiene din Țara Moldovei în timpul Războiului ruso-turc (1806-1812)

Aspects of Everyday Life in the Principality of Moldavia during the Russo-Turkish War (1806-1812)

IGOR CERETEU

Institutul de Istorie al USM / Institute of History, Moldova State University

Imperiul Rus şi implicarea Bisericii în difuzarea literaturii româneşti în Estul Moldovei la începutul secolului al XIX-lea

The Russian Empire and the Church's Involvement in the Dissemination of Romanian Literature in Eastern Moldavia in the Early 19th Century

VALENTIN TOMULEȚ

Universitatea de Stat din Moldova / Moldova State University

Consecințele anexării Basarabiei la Imperiul Rus în 1812 prin prisma conceptelor weberiene ale formelor de dominație

The Consequences of the Annexation of Bessarabia by the Russian Empire in 1812 in the Light of Weber's Concepts of the Forms of Domination

ADRIAN DOLGHI

Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău / National Museum of Ethnography and Natural History, Chișinău

Reflectarea Războiului ruso-turc din 1806-1812 şi a consecinţelor sale în curriculumul şi manualele şcolare în uz la disciplina Istoria Românilor şi Universală

The Representation of the Russo-Turkish War of 1806-1812 and Its Aftermath in the Curriculum and Textbooks Currently Used in the Teaching of Romanian and World History

[loc pentru alți participanți / space for other participants]

La mulți ani!

Stimate domnule dr. Alexandr Ponomariov,

Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova și participanții conferinței „Războiul care ne-a înghițit” Vă transmit cele mai calde felicitări la frumoasa aniversare de 60 de ani și cele mai bune urări de la Chișinău.

Drumul Dumneavoastră de arhivist și istoric arată, an de an, că istoria se scrie din documente, citite cu răbdare și cu respect pentru adevărul lor. Istoria Principatului Moldovei și a Basarabiei a găsit în Dumneavoastră un cercetător competent și atent. Cunoașteți fondurile de arhivă și le puneți cu generozitate la îndemâna colegilor. Ediția manuscrisului generalului P. S. Pușcin despre războiul ruso-turc din 1806–1812, publicată în «Revista de Istorie a Moldovei» (2011–2012), a pus în circulația științifică un izvor puțin cunoscut publicului larg, folosit și astăzi de istoricii din Chișinău în cercetarea acestui război.

Vă mulțumim pentru prietenie și colegialitate, pentru schimbul de idei și de materiale, și pentru cuvântul bun spus despre lucrările istoricilor din Chișinău.

Vă dorim sănătate, putere de muncă, noi descoperiri în arhive și cărți pe măsura experienței Dumneavoastră. Vă dorim mai ales pace, Dumneavoastră și celor dragi, și un cer senin deasupra țărilor noastre.

Cu prietenie,
Institutul de Istorie al USM
Coordonatorul conferinței, conf., dr. Vlad MISCHEVCA
Chișinău, 20 noiembrie 2026

Многая літа!

Високоповажний пане докторе Олександре Поиомарьов!

Інститут історії Державного університету Молдови та учасники конференції «Війна, що нас поглинула» щиро вітають Вас із 60-річчям і найкращими побажаннями з Кишинева.

Ваш шлях архівіста й історика рік у рік доводить, що історію пишуть за документами, читаючи їх терпляче і з повагою до їхньої правди. Історія Молдавського князівства та Бессарабії знайшла у Вашій особі компетентного й уважного дослідника. Ви знаєте архівні фонди і щедро робите їх доступними для колег. Видання рукопису генерал-майора П. С. Пущина про російсько-турецьку війну 1806–1812 рр., опубліковане в «Revista de Istorie a Moldovei» (2011–2012), ввело в науковий обіг джерело, маловідоме широкому загалу, яким і нині користуються кишинівські історики у вивченні цієї війни.

Дякуємо Вам за дружбу й колегіальність, за обмін думками та матеріалами, за добре слово про праці кишинівських істориків.

Бажаємо Вам здоров'я, сил, нових архівних знахідок і книжок, гідних Вашого досвіду. І передусім — миру Вам і Вашим рідним та мирного неба над нашими країнами.

З дружбою,
Інститут історії ДУМ
Координатор конференції Влад Мискевка
Кишинів, 20 листопада 2026 р.

RĂZBOIUL RUSO-TURC DIN 1806-1812 LA 220 DE ANI: IMPORTANȚA LUI ȘI ABORDĂRILE ISTORIOGRAFICE

Conf., dr. Vlad MISCHEVCA
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-3461-2534
E-mail: miskewka@yahoo.fr

Încă din secolul al XIX-lea, războiul din 1806-1812 a fost abordat de istorici sub trei aspecte: ca istorie militară, în Rusia; ca istorie diplomatică, în colecțiile de documente ale cancelariilor europene; ca istorie a pierderii, în istoriografia românească. Deosebirile dintre aceste tradiții provin în primul rând din corpusurile de izvoare și, desigur, din opinii – din abordarea ideologică și din interesele naționale; de aceea, sursele lor trebuie confruntate în toate punctele esențiale. Prima teză distinge cauza de pretext: mazilirea domnilor Alexandru Moruzi și Constantin Ypsilanti, în august 1806, a fost doar prilejul; Poarta i-a repus în scaun la 3 (15) octombrie, iar trupele generalului I. I. Michelson au trecut totuși Nistrul la 10-11 (22-23) noiembrie, fără declarație de război. Războiul a fost declanșat de Rusia; cele patru acte otomane ale declarării lui sunt toate ulterioare intrării trupelor.

Periodizarea pe care o propunem schimbă criteriul, nu doar hotarele. Înaintașii au împărțit războiul după comandanți (Mihailovski-Danilevski), după arta militară (Baiov, cu hotarul la numirea lui Kutuzov), după politica Marilor Puteri (Xenopol) ori după un criteriu mixt (sintezele de istorie de la Chișinău din 1951 și 1967); afară de Baiov, niciunul nu și-a argumentat reperele cronologice. Criteriul nostru de căpetenie este scopul politic al Petersburgului, așa cum îl arată actele: de la „nici cel mai mic gând de a cuceri ceva de la Turcia” (noiembrie 1806) la hotarul pe Dunăre recunoscut la Erfurt (1808) și la „amândouă Principatele, Basarabia și Delta, pe vecie” (februarie 1810), apoi înapoi, la Siret (1811) și la Prut (1812); componenta

militară – strategia, tactica şi spatele logistic al armatei – şi regimul de ocupaţie al Principatelor sunt al doilea şi al treilea ax. Rezultă cinci etape: noiembrie 1806 – armistiţiul de la Slobozia (august 1807); armistiţiul (august 1807 – primăvara 1809); bătăliile hotărâtoare (primăvara 1809 – octombrie 1811), cu două subetape – războiul pentru cetăţi de peste Dunăre din 1809-1810 şi războiul de câmp al lui Kutuzov din 1811; tratativele (Giurgiu, 19 octombrie 1811 – pacea de la Bucureşti, 16 (28) mai 1812); retragerea (mai – octombrie 1812). Hotarele sunt acte politice, şi numai unul, cel din octombrie 1811, urmează nemijlocit unei biruinţe militare, a lui Kutuzov. Politica dă hotarele, armele – măsura a ceea ce s-a putut în fiecare etapă.

A doua teză: războiul de la Dunăre face parte din dosarul franco-rus, de la Austerlitz la Neman. Corespondenţa ambasadei contelui Tolstoi la Paris arată Principatele ca monedă de schimb între Tilsit şi Erfurt, iar dosarul englez FO 78/74 din 1811 ilustrează cele două feţe ale politicii ruseşti în ajunul păcii. Operaţiile s-au purtat în principal pe linia Dunării, dar şi în Caucaz şi pe mare – fronturi absente din istoriografia românească. A treia teză priveşte geneza Problemei Basarabene: denumirea „Basarabia” a fost extinsă de cancelaria rusă, în iarna 1807-1808, asupra întregului ţinut dintre Prut şi Nistru, pentru a putea fi revendicat, iar în iulie 1812 Alexandru I scria că toate acestea „se fac vremelnic”. Partea istoriografică analizează şcoala militară rusă (Mihailovski-Danilevski, Petrov, Baiov), care a urmărit strategia şi tactica operaţiilor, cartea lui L. Casso din 1913 – mărturia unui ministru al ţarului despre programul de expansiune, pe care o pregătim acum într-o ediţie critică românească –, şcoala istorică de la Chişinău din anii 1960, sintezele occidentale (Ismail, Pezzi, Taki) şi tradiţia românească, de la Xenopol, Nistor şi Rosetti la Boicu şi Agachi. Polemica cu istoriografia rusă actuală (Kaşirin, Vinogradov, Karaman) se întemeiază pe lucrările publicate chiar de istoricii ruşi. Pentru continuarea cercetării acestui război purtat pe teritoriul nostru, considerăm că rămân actuale: istoria militară a războiului – strategia şi tactica armatelor rusă şi otomană –, critica colecţiilor de documente şi editarea izvoarelor inedite (inclusiv a manuscriselor), a arhivei senatorilor-preşedinţi, a fondului Dicasteriei ş.a.

DIPLOMAȚIA BRITANICĂ LA POARTĂ ȘI NEGOCIERILE RUSO-OTOMANE (1806-1812): MĂRTURIA RAPOARTELOR FOREIGN OFFICE

Conf., dr. Vlad MISCHEVCA, dr. Eugen-Tudor SCLIFOS
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-3461-2534; 0009-0007-8424-3868
E-mail: miskewka@yahoo.fr; tudor.scl@gmail.com

Comunicarea pune în discuție un corpus de izvoare pe care istoriografia războiului ruso-turc din 1806-1812 l-a folosit numai în parte: rapoartele ambasadei britanice de la Constantinopol, păstrate în seria Turkey (FO 78) a Foreign Office-ului, la The National Archives din Kew. Trei însușiri îl deosebesc de celelalte corpusuri străine ale războiului. Ambasada a fost martor la Poartă de-a lungul lui, cu o singură întrerupere, între ruptura din martie 1807 și pacea anglo-otomană de la Dardanele (5 ianuarie 1809). A fost și parte în tratative: în 1806 alături de Rusia, apoi ca putere aliată a Porții și mijlocitoare între Poartă și Rusia. Și a avut un canal lăturalnic propriu către Petersburg, prin trimișii Regatului Celor Două Sicilii — contele Ludolf la Constantinopol și ducele de Serra Capriola la Petersburg —, prin care se citesc deodată cele două fețe ale politicii rusești.

Corpusul este cunoscut prin ediția lui Paul Cernovodeanu din 2007, clădită pe o copiere aleasă, nu integrală, a dosarelor. Pentru etapa hotărâtoare a tratativelor — Giurgiu și București, 1811-1812 — ediția dă din dosarele FO 78/73, 74 și 77 numai 59 de unități; fotografiile făcute la Kew în 2025 acoperă cele trei dosare pe toată întinderea lor. Noutatea comunicării stă în partea rămasă netipărită.

Firul urmărit începe în 1806, an fără tratative de pace, fiindcă nu era încă război, dar cu tratative pentru repunerea domnilor maziliți de Poartă în august, sub presiunea ambasadorului francez Sébastiani. În ele ambasadorul Charles

Arbuthnot a stat alături de ambasadorul rus A. Italinski, iar Poarta a cedat la 15 octombrie — „la cererea ambasadorului Majestății Voastre și numai din considerație pentru Ea”, cum îi scria sultanul lui George al III-lea. Repunerea nu a mai oprit armata rusă, pornită din ordine date la Petersburg înainte ca vestea să ajungă acolo. Urmează ruptura din 1807, armistițiul de la Slobozia, pacea de la Dardanele și mijlocirea lui Robert Adair, cu condițiile ruseşti transmise la 5 iulie 1810; apoi rapoartele lui Stratford Canning — depeșa secretă nr. 41 din 29 octombrie 1811, cu extrasele din scrisorile lui Serra Capriola, și depeșa nr. 51 din 15 decembrie 1811, cu răspunsul sultanului primit la Rusciuk, prin care hotarul cobora la Prut, cu Ismailul și Chilia scoase —; preliminariile din primăvara anului 1812 și tratatul iscălit la 16 (28) mai 1812 în hanul lui Manuc bei din Bucureşti; în sfârșit, rapoartele lui Robert Liston din toamna aceluiași an despre ratificare și „Basarabia regretată”.

Rapoartele engleze sunt puse față în față cu documentele ruseşti («Внешняя политика России», seria I, t. III-VI; «М. И. Кутузов. Сборник документов», t. III) și otomane (*Documente turceşti privind istoria României*, vol. III; *Cronici turceşti privind Țările Române*, vol. III). Pentru istoria Basarabiei firul englez arată cum ținutul dintre Prut și Nistru, pus întâi în discuție ca soluție de mijloc în locul celor două Principate, a devenit prețul păcii. Anglia a mijlocit, a informat și a sfătuit, dar hotărârile s-au luat la Petersburg și la Constantinopol.

DIMENSIUNEA CAUCAZIANĂ A RĂZBOIULUI RUSO-TURC DIN 1806–1812 ÎN «ACTELE ADUNATE DE COMISIA ARHEOGRAFICĂ CAUCAZIANĂ»

Prof., dr. hab. Artur GÓRAK
Institutul de Istorie, Universitatea Cardinalul Stefan Wyszyński din Varşovia, Polonia
ORCID: 0000-0002-1964-9008
E-mail: a.gorak@uksw.edu.pl

Tratatul de pace de la Iaşi din 1791 a restabilit hotarul pe râul Kuban, iar Turcia a renunţat la pretenţiile asupra Georgiei. Era însă o situaţie tranzitorie. Împărţirile Poloniei, iar apoi anexarea, în 1801, a regatului Kartliei şi Kahetiei (Georgia de Răsărit) au arătat că Rusia trece de la sprijinirea statelor-tampon la expansiune şi la confruntarea cu puterile vecine. Războiul otomano-rus din 1806–1812 a fost încă o etapă a luptei pentru bazinul Mării Negre. Doctrina rusă fusese deja definită prin aşa-numitul «Plan oriental» al Ecaterinei a II-a, care prevedea cucerirea Constantinopolului şi coroana imperială pentru nepotul ei, Constantin Pavlovici. Toate ţările ortodoxe urmau să devină parte a imperiului. Pe medalia bătută cu prilejul botezului lui Constantin Pavlovici se poate vedea crucea care încununează Sfânta Sofia. Rusia a desfăşurat o expansiune necruţătoare pe toate fronturile, distrugând şi subjugând chiar şi state şi popoare binevoitoare, precum monarhiile georgiene ori Principatele Dunărene. Scopul ei nu era eliberarea, ci subjugarea şi rusificarea.

Pe lângă frontul din Balcani, rivalitatea din Caucaz a avut o însemnătate strategică foarte mare. După anexarea Regatului Georgiei de Răsărit, Rusia a început să supună activ monarhiile georgiene apusene (regatul Imeretiei şi principatele Abhaziei, Mingreliei, Guriei), aflate până atunci sub controlul Turciei. În plan militar, războiul s-a exprimat prin luptele pentru porturile şi cetăţile Caucazului (Anapa, Poti, Suhumi, Batumi, Ahalkalaki) şi ale nord-estului Anatoliei (Trabzon). Cucerirea porturilor caucaziene, între care Poti, la sfârşitul anului 1809, a grăbit lichidarea regatului Imeretiei în anul următor şi supunerea principatelor Georgiei de Apus. Deşi pacea de la Bucureşti, semnată la 28 mai 1812, a silit Rusia să restituie cetăţile cucerite

(Anapa, Poti, Ahalkalaki), ea i-a îngăduit totodată să păstreze teritoriile anexate „paşnic” (între altele, portul Suhumi din Abhazia), potrivit articolului 6 al tratatului: „Curtea Imperială a Rusiei dă înapoi şi restituie Sublimei Porţi Otomane […] cetăţile şi castelele […] cucerite cu armele sale”. Acceptarea de către Rusia a unor condiţii atât de nefavorabile a fost determinată de nevoia de a se pregăti pentru atacul lui Napoleon dinspre teritoriul Ducatului Varşoviei.

Sunt de semnalat posibilităţile de cercetare rămase neutilizate pe care le oferă izvoarele publicate de Comisia Arheografică Caucaziană între 1866 şi 1904. Pentru perioada care ne interesează au apărut trei volume din «Actele adunate de Comisia Arheografică Caucaziană» (AKAK) (t. III, Tiflis, 1869; t. IV, Tiflis, 1870; t. V, Tiflis, 1873), în care sunt adunate documentele din vremea comandanţilor-şefi din Georgia: Ivan Vasilievici Gudovici, Aleksandr Petrovici Tormasov şi Filipp Osipovici Paulucci (1806–1812). Îndeosebi în capitolele „partea militară”, „Turcia”, „Imeretia, Mingrelia, Guria şi Abhazia” sunt cuprinse zeci de izvoare (rapoarte, corespondenţă, instrucţiuni) care reflectă nu numai amănuntele războiului, ci şi însemnătatea lui politică pentru popoarele regiunii. Trebuie subliniat că în acea vreme Rusia purta război şi pe frontul persan. Toate documentele publicate în AKAK se păstrau în arhiva Administraţiei Principale a namestnicului Caucazului, iar selectarea şi pregătirea lor s-au făcut după încheierea Războiului Caucazian. O analiză sumară nu a scos la iveală manipulări, ceea ce se poate explica prin încheierea cuceririi Caucazului şi prin abandonarea „Planului oriental” al Ecaterinei a II-a. Este de aşteptat ca studierea acestor izvoare să adâncească înţelegerea noastră asupra mersului întregului război şi a conjuncturii lui politice.

КАВКАЗСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ РУССКО-ТУРЕЦКОЙ ВОЙНЫ 1806–1812 ГОДОВ В «АКТАХ, СОБРАННЫХ КАВКАЗСКОЮ АРХЕОГРАФИЧЕСКОЮ КОМИССИЕЮ»

Мирный договор в Яссах 1791 года восстановил границу вдоль реки Кубань, и Турция отказалась от претензий на Грузию. Однако это было переходное положение. Разделы Речи Посполитой, а затем аннексия в 1801 году королевства Картли и Кахетии (Восточная Грузия) показали, что Россия переходит от поддержки буферных государств к экспансии и противостоянию с соседними державами. Османо-русская война 1806–1812 годов была ещё одним

этапом борьбы за бассейн Чёрного моря. Русская доктрина уже была определена так называемым «Восточным планом» Екатерины II, который предполагал захват Константинополя и императорской короны для её внука Константина Павловича. Все православные страны должны были стать частью империи. На медали, отчеканенной по случаю крещения Константина Павловича, можно увидеть крест, венчающий Айя-Софию. Россия осуществляла беспощадную экспансию на всех фронтах, разрушая и порабощая даже государства и народы благосклонные, такие как грузинские монархии или Дунайские княжества. Её целью было не освобождение, а порабощение и русификация.

Помимо фронта на Балканах, соперничество на Кавказе имело очень важное стратегическое значение. После аннексии Королевства Восточной Грузии Россия начала активно подчинять западные грузинские монархии (царство Имеретии и княжества Абхазии, Мегрелии, Гурии), которые до сих пор контролировались Турцией. В военной форме война выражалась в боях за порты и крепости Кавказа (Анапа, Поти, Сухуми, Батуми, Ахалкалаки) и северо-восточной Анатолии (Трабзон). Захват кавказских портов, в том числе Поти, в конце 1809 года ускорил ликвидацию королевства Имеретии в следующем году и подчинение княжеств Западной Грузии. Хотя Бухарестский мир, подписанный 28 мая 1812 года, заставил Россию возвратить захваченные крепости (Анапа, Поти, Ахалкалаки), он одновременно позволил сохранить аннексированные «мирно» территории (в том числе порт Сухуми в Абхазии), статья 6 договора: «Российский Императорский двор отдает и возвращает Блистательной Порте Оттоманской […] крепости и замки […] оружием его завоеванные». Согласие России на такие неблагоприятные условия было обусловлено необходимостью подготовиться к нападению Наполеона с территории Варшавского герцогства.

Стоит отметить неиспользованные исследовательские возможности, предоставляемые источниками, изданными Кавказскою археографическою комиссиею с 1866 по 1904 год. За интересующий нас период изданы три тома «Актов, собранных Кавказскою археографическою комиссиею» (АКАК) (т. III, Тифлис, 1869; т. IV, Тифлис, 1870; т. V, Тифлис, 1873), в которых собраны документы за период правления главнокомандующих в Грузии: Ивана Васильевича Гудовича, Александра Петровича Тормасова и Филиппа Осиповича Паулуччи (1806–1812). Особенно в главах «военная часть», «Турция», «Имеретия, Мингрелия, Гурия и Абхазия» помещены десятки источников (рапортов, корреспонденции, инструкций), отражающих не только подробности войны, но и её политическое значение для народов региона. Надо подчеркнуть, что в то время Россия вела войну также на персидском фронте. Все изданные в АКАК документы хранились в архиве Главного управления наместника кавказского, а подборка и подготовка их были проведены после окончания Кавказской войны. Поверхностный анализ не выявил манипуляций, что можно обусловить окончанием покорения Кавказа и отходом от «Восточного плана» Екатерины II. Надо ожидать, что изучение этих источников принесёт углубление нашего понимания хода всей войны и её политической обстановки.

CĂLĂTORIA LUI ALEKSANDR KRASNOKUTSKI LA CONSTANTINOPOL ÎN 1808: OBSERVAȚII ASUPRA SOCIETĂȚII ȘI REALITĂȚILOR POLITICE OTOMANE

Dr. hab. Valentin CONSTANTINOV
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-9578-1134
E-mail: walentkonstant@yahoo.fr

Războiul ruso-turc din anii 1806-1812 a fost îndelung studiat încă din momentul producerii lui. Desigur, din diferite motive şi cu diferită motivaţie, studiile cu privire la desfăşurarea şi mai ales la consecinţele războiului au fost abordate pe un spectru foarte larg. Ideologizarea excesivă mai ales din perspectiva concepţiei mesianismului rus a făcut ca tema să iasă din perimetrul unui studiu care s-ar încadra în concepţia clasică a abordării istorice *sine ira et studio*. Prin urmare, explicăm necesitatea revenirii a câta oară asupra studiilor unor teme în care se pare sau se părea până nu demult că s-au spus toate. Tema legată de războiul din 1806-1812 se încadrează aşadar în cadrul descris mai sus. În studiul nostru vom aborda un subiect care este puţin cunoscut şi puţin abordat în studiile de referinţă – Jurnalul călătoriei în Constantinopol a lui Aleksandr Grigorievici Krasnokutski din 1808. Născut în satul Paiki, uezdul Periaslav, namesnicestvo de Kiev în 1781 (m. 1841), era fiu de procuror gubernial şi fratele decabristului Semion Grigorievici Krasnokutski. A intrat în lista scriitorilor ruşi datorită a două lucrări: *Parisul în 1814 văzut de un ofiţer rus* şi mai ales *Însemnările zilnice ale călătoriei la Constantinopol în anul 1808*, publicate la Moscova în 1815, după ce au fost prelucrate în mod corespunzător. Aşadar în 1808, feldmareşalul A. Prozorovski îl trimite pe Krasnokutski la Constantinopol cu misiune diplomatică. Acolo el a devenit martor ocular la evenimentele dramatice care se produceau în capitala Imperiului Otoman: răscoala ienicerilor şi lovitura de stat, evenimente care au dus la moartea sultanului Mustafa şi a marelui vizir Mustafa paşa. Importantă este poziţia autorului faţă de răzmeriţele pornite în capitala Imperiului Otoman. Violenţa faţă de puterea politică supremă pe fundalul desfăşurării Revoluţiei Franceze (dacă încadrăm războaiele

napoleoniene ca o continuare a acesteia) este în flagrant dezacord cu convingerile lui (chiar dacă a avut un frate participant la mișcarea decembristă). Dincolo de aceste observații, trebuie să spunem că informațiile furnizate de Krasnokutski sunt importante din mai multe puncte de vedere. Autorul a fost martor ocular la procesele care se desfășurau în Principatele Române aflate sub o presiune multiplă, inclusiv a ceea ce s-a numit un regim fanariot sau de desfășurarea pe teritoriul lor a războaielor ruso-turce. Aici era și povara întreținerii unei armate de ocupație. Totodată, el oferă o imagine a unor regiuni din Imperiul Otoman, imagine care ne ajută să înțelegem mai bine, inclusiv lumea de la noi aflată într-un profund proces de transformare în zorii epocii moderne. Chiar dacă informațiile cu privire la simpatiile populației balcanice față de armata rusă și speranța lor într-o eliberare mai mult sau mai puțin îndepărtată trebuie privite cu rezervele de rigoare, pentru studierea unei anumite mentalități fie că e vorba de localnici, fie că e vorba de ofițerii din armata rusă, acest jurnal prinde foarte bine. Iată de ce jurnalul prezentat, aflat într-un anumit con de umbră, este important pentru înțelegerea acelor procese care se produc în sud-estul Europei la începutul secolului al XIX-lea. Impactul diplomației ruso-otomane asupra situației Principatelor Române este determinant. Extins și într-un alt cadru al relațiilor internaționale, acest jurnal poate fi luat ca un prototip pentru întreaga perioadă a războiului ruso-turc, cu atât mai mult cu cât bănuim că asemenea călătorii (din păcate fără jurnale) s-au desfășurat de-a lungul întregii perioade cuprinse între 1806 și 1812. Toate aceste gânduri converg spre necesitatea unei ediții critice a Jurnalului elaborat de Aleksandr Krasnokutski pentru o și mai bună cunoaștere a realităților din perioada răsluirilor teritoriale a Țării Moldovei.

STRĂMUTAREA NOGAILOR DIN SUDUL BASARABIEI (1807). ASPECTE ISTORIOGRAFICE

Cerc. ştiinţ. Eugen CERNENCHI
Institutul de Istorie al Universităţii de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0002-9833-0368

O consecinţă importantă a Războiului ruso-turc din 1806-1812 a fost strămutarea definitivă a populaţiei musulmane – turci şi nogai – din spaţiul pruto-nistrean: din raiale (kazale) şi din ceea ce se numea Bugeac. Cea mai mare parte a populaţiei musulmane s-a retras peste Dunăre, în Imperiul Otoman. Alte grupuri – prizonierii de război şi o parte a nogailor – au fost strămutate în gubernia Taurida a Imperiului Rus.

Războiul a pus în faţa comandamentului rus mai întâi problema loialităţii nogailor, apoi, după rezistenţa îndârjită a otomanilor la Ismail, problema evacuării definitive a populaţiei musulmane din regiune şi a strămutării nogailor în Imperiul Rus.

Participanţi la acele evenimente, I. P. Kotlearevski şi contele A. F. Langeron au relatat în memoriile lor despre unele acţiuni întreprinse de generalii ruşi pentru a-i determina pe nogai să accepte părăsirea Bugeacului. În secolul al XIX-lea, pe baza documentelor de arhivă, mai ales a celor din arhiva general-guvernatorului Novorosiei, Apollon Skalkovski şi Al. Sergheev au urmărit soarta nogailor din nordul Mării Negre până la desfiinţarea coloniilor lor din ţinutul Molocinîe Vodî (Молочные Воды), de pe râul Molocinaia. Aceste studii au fost completate cu noi materiale de arhivă de cercetătorii din Republica Moldova (Ion Chirtoagă, Dan Haidarlî, Ion Dron, Nicolae Rusev ş.a.), din Ucraina (Andrei Şabaşov, Olena Bacinski, V. V. Gribovski, A. Sereda ş.a.) şi din Rusia (Vasili Kaşirin ş.a.), astfel încât politica ţaristă faţă de nogaii din spaţiul pruto-nistrean a fost cercetată sub diverse aspecte.

Totodată, strămutarea nogailor din 1807 a fost cercetată nemijlocit doar de Apollon Skalkovski, pe baza izvoarelor din arhiva general-guvernatorului Novorosiei şi Basarabiei (Arhiva de Stat a Regiunii Odesa, Ucraina), şi de Vasili Kaşirin, pe baza arhivei Statului-major al Armatei Moldovei (Arhiva Istorico-Militară de Stat a Rusiei, РГВИА).

Considerăm că subiectul merită o cercetare complexă şi exhaustivă, cu includerea izvoarelor din cele două arhive menţionate, dar şi din alte arhive din Ucraina, Rusia şi Republica Moldova.

CU PRIVIRE LA METODELE DE IMPLEMENTARE A OBLIGAȚIILOR IMPUSE DE ARMATA RUSĂ ȚĂRII MOLDOVEI PENTRU APROVIZIONAREA TRANSPORTURILOR ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI RUSO-TURC DIN 1806-1812 (ÎN BAZA DOCUMENTELOR INEDITE DIN 1810)

Acad. Demir DRAGNEV, cerc. ştiinţ. Larisa SVETLICINÂI
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-7152-1634; 0009-0001-7980-3484
E-mail: demirdragnev@gmail.com; larisa.svetlicinaia@gmail.com

În istoriografia sovietică relațiile populației Moldovei cu armata rusă în timpul Războiului ruso-turc din 1806-1812 erau prezentate preponderent drept „frăție de arme pentru eliberarea de sub jugul otoman”. După dispariția Uniunii Sovietice, tematica respectivă a fost expusă în baza adevărului științific, cu prezentarea suferințelor populației locale în urma ocupației țariste și a anexării teritoriului pruto-nistrean la Imperiul Rus (V. Mischevca, I. Jarcuțchi), inclusiv prin descrierea obligațiilor impuse populației sub ocupația țaristă (A. Agachi). În ultimul timp au fost puse în circuitul științific volumele I-IV ale colecției „Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în perioada Războiului ruso-turc 1806-1812”, care cuprind anii 1806-1810 (până în septembrie) și conțin informații noi referitoare la obligațiile impuse țării de către armata rusă.

În referatul de față este examinat un aspect legat de implementarea obligațiilor impuse în transporturi în 1810, în baza documentelor inedite ce urmează să fie incluse în volumul V al colecției menționate. Aceste documente au forma unor plângeri ale boierilor Divanului către V. Krasno-Milașevici, președintele Divanurilor Moldovei și Țării Românești, despre impunerea locuitorilor la unele obligații suplimentare celor oficiale în domeniul transporturilor. Astfel, Divanul informează că, după ce carele cu boi aduceau furajul stabilit la magaziile armatei, militarii ruși mai foloseau aceste care în interese comerciale personale, până la istovirea boilor. De asemenea, funcționarii militari de la poștele de campanie îi obligau

pe locuitori să le pună la dispoziție mai mulți cai decât cei prevăzuți oficial, folosindu-i în interese personale. Carele cu boi care transportau recruți de la unitățile militare situate în Moldova spre cele din Țara Românească nu erau returnate înapoi.

Sătenii din ținuturile în care erau dislocate unități militare erau obligați la servicii suplimentare, neavând timp să cultive destule cereale pentru hrana lor, ceea ce aducea la „lipsa pâinii”, declarată de Divanul țării. Drept urmare, Divanul a stabilit prețuri fixe la grâu și porumb și a fost permis importul de cereale din gubernia Podoliei.

CÂTEVA CONSIDERAȚII REFERITOARE LA RĂZBOIUL DIN 1806-1812 PE MARGINEA UNUI MANUSCRIS CONTEMPORAN AFLAT LA SERVICIUL JUDEȚEAN IAȘI AL ARHIVELOR NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

Dr. Suzana BODALE
arhivist, Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României
ORCID: 0009-0008-5751-173X

Anul 1812 rămâne o rană deschisă, ale cărei urmări se simt și astăzi. Se pune întrebarea dacă cercetarea mai poate aduce elemente noi sau doar reîmprospătează memoria colectivă. În perioada comunistă concluziile ei au fost cenzurate – nu era îngăduit să se spună nimic rău despre „marele prieten de la Răsărit” și nici să se amintească trecutul românesc al Basarabiei –, iar după decembrie 1989 tema nu a depășit cercul specialiștilor: în școli faptele și urmările lor sunt abia amintite, iar statul român nu a luat față de acest conflict o poziție oficială, cum a făcut-o, de pildă, prin condamnarea comunismului. Uneori se lasă impresia că sensibilitățile „marelui prieten de la Răsărit” sunt menajate și astăzi.

În aceste condiții, un manuscris aflat la Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României reprezintă un izvor istoric de primă importanță. El cuprinde copii atât ale documentelor diplomatice semnificative ale conflictului din 1806-1812, cât și ale jurnalului de front. Manuscrisul deschide numeroase direcții de cercetare: de la analiza contextului în care a apărut acest miscelaneu până la identificarea celui care a avut acces la informații secrete de primă valoare, dar mai ales prin densitatea informațiilor pe care le conține. Marea sa calitate este că redă evenimentele prin ochii unui contemporan, păstrând astfel numeroase detalii. Apar nume și acțiuni ale generalilor, cu caracterizarea tacticilor, a deciziilor și a dificultăților lor. Documentul oferă, de asemenea, amănunte despre liniile de fortificații – denumirea, amplasarea și rolul lor în conflict –, insistând asupra celor situate în puncte strategice, a căror cucerire de către una sau alta dintre armate a decis, în final, soarta războiului. Sunt

redate cu acuratețe cifre privind efectivele trupelor angajate și pierderile suferite, care ajută la înțelegerea motivelor pentru care balanța a înclinat în favoarea Rusiei. Pasaje întregi sunt consacrate contextului internațional și arată limpede influența politicii lui Napoleon asupra relațiilor diplomatice ale vremii: aceasta a reușit să întoarcă Turcia împotriva Angliei, aliata ei tradițională, cu urmări dramatice, întrucât Poarta a trebuit să facă față atacului flotei engleze asupra Constantinopolului. Episodul este descris în detaliu: împrejurările favorabile care au permis flotei engleze să treacă prin Dardanele, groaza populației, întreruperea bruscă a comerțului și retragerea negustorilor pe corăbii, după ce și-au abandonat afacerile. Conflictul s-a încheiat la fel de repede cum izbucnise: Anglia nu își putea permite să piardă Turcia din sfera sa de interese, predominant economice, de unde necesitatea unei împăcări rapide, care să permită reluarea comerțului. Aceasta este, de fapt, cheia negocierii păcii anglo-otomane. Toate aceste demersuri, care se pot citi printre rânduri, sunt redate *in extenso* în manuscris. În prim-plan se află, firește, documentele oficiale ale tratativelor de pace, cu toate actele preliminare. Dacă în analiza contextului internațional sau a tacticilor de luptă se strecoară și aprecieri personale, pozitive ori negative, tratatul de pace și actele preliminare sunt redate fidel. Tocmai din această simplitate reiese esențialul: maniera tehnică și fără echivoc în care este stipulată trecerea Basarabiei în stăpânirea Rusiei, în contrast cu articolul amplu (art. VIII) prin care Curtea de la Petersburg ia apărarea sârbilor răsculați sub conducerea lui Karagheorghe (Gheorghe Petrović).

În consecință, considerăm că meritul conferinței de față este de a sintetiza aceste aspecte ale războiului din 1806-1812, de a-l readuce în atenția opiniei publice și de a identifica elemente noi în cercetarea temei; din acest punct de vedere, documentul de la Iași se încadrează pe deplin în preocupările ei.

INFORMAȚII MAI PUȚIN CUNOSCUTE PRIVITOARE LA RĂZBOIUL RUSO-TURC DIN 1806-1812, CULESE DIN DOCUMENTE PĂSTRATE LA ARHIVELE NAȚIONALE DIN IAȘI

Dr. Arcadie BODALE
arhivist, Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României
ORCID: 0009-0007-7994-3931
E-mail: abodale@yahoo.com

„Focul cel mare” din 19 și 20 iulie 1827 a mistuit mai mult de o treime din orașul Iași. Atunci au pierit și foarte multe documente oficiale ale Țării Moldovei, întrucât au ars arhivele Divanului Domnesc și ale Vistieriei, dar și actele aflate la Curtea domnească și în casele boierești. Din această pricină, în România se păstrează astăzi destul de puține documente privitoare la situația Țării Moldovei în timpul războaielor ruso-austro-turce și la pierderile teritoriale suferite de români în veacul al XVIII-lea și la începutul secolului următor. Ca atare, istoricii interesați de aceste subiecte sunt nevoiți să se documenteze, în special, în arhivele din Austria, Rusia, Ucraina, Turcia și Republica Moldova.

Nici problema războiului ruso-turc din 1806-1812 și cea a ocupării Basarabiei de către Imperiul Rus nu fac excepție, chiar dacă în Arhivele Naționale ale României și la Biblioteca Academiei Române se află mai multe documente referitoare la aceste subiecte.

Din această categorie de izvoare fac parte și cele păstrate la Arhivele Naționale din Iași, care, deși puțin numeroase, nu sunt lipsite de importanță pentru nuanțarea și completarea interpretărilor consacrate acestor teme. Pe lângă mai multe documente privind afaceri particulare din epocă, un interes aparte îl prezintă un manuscris început în anul 1808, care cuprinde, sub formă de rezumate și însemnări, diverse „Rapoarte ale Divanului” Moldovei către autoritățile militare ruse, precum și o condică a Divanului Cnejiei Moldovei din anii 1809-1814, care reunește rezumate și copii ale corespondenței autorităților Moldovei cu „mai marele poroncitor”, principele Bagration.

Aceste manuscrise conțin informații privitoare la operațiile militare și la unele negocieri diplomatice, la aprovizionarea armatei cu

alimente, furaje, lemne şi lumânări, la greutatea cu care populaţia a suportat aceste obligaţii economice şi a asigurat transporturile necesare trupelor, la raporturile administraţiei Principatului cu comandanţii ruşi, la capacitatea autorităţilor pământene de a îndeplini sarcinile impuse de armata de ocupaţie şi la percepţia populaţiei asupra acestui război. Nu lipsesc nici informaţiile despre abuzurile soldaţilor ruşi ori despre dezertările din armata de ocupaţie.

Alături de aceste manuscrise, un interes deosebit îl prezintă o condică alcătuită de diacul Grigore Hudici de la Mitropolie, în care au fost transcrise mai multe aşezăminte şi hrisoave ale Ţării Moldovei din secolul al XVII-lea până la începutul veacului al XIX-lea. Între aceste copii şi traduceri se numără şi câteva firmane şi hatişerifuri date de sultani domnilor Moldovei, a căror autentificare în anii războiului din 1806-1812 sugerează că boierimea moldoveană a încercat să apere, cu ajutorul lor, autonomia şi integritatea teritorială a ţării în faţa tendinţelor expansioniste tot mai evidente ale Curţii de la Petersburg.

Victoriile trupelor ruseşti şi conjunctura internaţională au zădărnicit însă această luptă diplomatică: războaiele napoleoniene au prăbuşit echilibrul de putere care menţinea statu-quoul teritorial dintre Imperiul Otoman, Rusia şi Monarhia Habsburgică, iar Prusia şi Austria n-au mai putut opri înaintarea Imperiului Rus dincolo de Nistru.

Dată fiind importanţa acestei teme inedite, studiul nostru îşi propune să analizeze tocmai aceste demersuri diplomatice, în corelaţie cu sursele documentare privitoare la războiul ruso-turc din 1806-1812 pe care le-am consultat în arhivele din Viena.

VALOAREA EURISTICĂ A DOSARELOR DIN FONDUL 2049 (RAHMANOV) AL ARHIVEI ISTORICE CENTRALE DE STAT A UCRAINEI PENTRU STUDIEREA RĂZBOIULUI RUSO-TURC DIN 1806–1812

Dr. Alexandr PONOMARIOV
cercetător principal al Departamentului de Acte Antice
Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei, Kiev
ORCID: 0000-0001-5492-0804
E-mail: mihalych1878@gmail.com

Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei din Kiev păstrează fondul nominal 2049 (Rahmanov). Rahmanovii erau moşieri din ţinutul Sumî, gubernia Harkov. Unul dintre reprezentanţii acestui neam, Grigori Nikolaevici Rahmanov, a fost numit în martie 1808 funcţionar pentru însărcinări speciale pe lângă guvernatorul militar al Hersonului, ducele de Richelieu, iar în 1809–1815 a fost guvernator civil al Hersonului. În legătură cu războiul ruso-turc din 1806–1812, lui Grigori Rahmanov i-a revenit obligaţia de a aproviziona armata rusă, numită a „Moldovei” (de la Dunăre), cu provizii alimentare şi furaje din gubernia Herson.

Pentru cercetătorii războiului ruso-turc din 1806–1812, valoare euristică au primele 33 de dosare ale acestui fond. Dosarele nr. 1–6 sunt din 1810, nr. 7–19 din 1812, nr. 20–33 din 1812.

Dosarele menţionate cuprind corespondenţa guvernatorului civil al Hersonului, Grigori Rahmanov, cu „proviantmeisterii” (intendenţii de provizii) privind strângerea şi transportul furajelor şi al proviziilor alimentare din guberniile Podolia şi Herson către depozite („magazii”), mai întâi la Tiraspol, apoi mai departe, direct spre teatrul de operaţiuni militare, pentru aprovizionarea armatei ruse, numite a „Moldovei” (de la Dunăre), aflate în campanie. Dosarele cuprind, de asemenea, corespondenţa lui Grigori Rahmanov în aceste chestiuni cu ministrul de război, cu comandantul-şef al armatei ruse numite a „Moldovei” (de la Dunăre), cu guvernatorul militar al Hersonului, ducele de Richelieu, şi cu alte persoane. Dosarul nr. 23 se referă cronologic la anul 1815 şi cuprinde o corespondenţă similară a „proviantmeisterilor”, de data aceasta cu guvernatorul Hersonului, Ivan Hristoforovici Kalageorgi.

Aceste dosare de arhivă sunt puțin cunoscute cercetătorilor și aproape neintroduse în circuitul științific, ceea ce deschide perspective pentru cercetări viitoare privind istoria războiului ruso-turc din 1806–1812.

ЭВРИСТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ АРХИВНЫХ ДЕЛ ИЗ ФОНДА 2049 (РАХМАНОВЫ) ЦГИАК УКРАИНЫ В ИЗУЧЕНИИ РУССКО-ТУРЕЦКОЙ ВОЙНЫ 1806–1812 ГОДОВ

Центральный государственный исторический архив Украины, г. Киев содержит на хранении именной фонд (ф. 2049, Рахмановы). Рахмановы были помещиками Сумского уезда Харьковской губернии. Один из представителей этого рода Григорий Николаевич Рахманов в марте 1808 года был назначен чиновником особых поручений при херсонском военном губернаторе герцоге де Ришельё, а в 1809–1815 годах был херсонским гражданским губернатором. В связи с русско-турецкой войной 1806–1812 годов на Григория Рахманова была возложена обязанность поставки провианта и фуража в Молдавскую армию из Херсонской губернии.

Для исследователей русско-турецкой войны 1806–1812 эвристическое значение имеют первые 33 дела этого фонда. Дела №№ 1–6 за 1810, №№ 7–19 за 1812, №№ 20–33 за 1812 годы.

Указанные дела содержат переписку херсонского гражданского губернатора Григория Рахманова с провиантмейстерами, сбора и перевозки фуража и провианта из Подольской и Херсонской губерний в склады («магазейны») сначала в Тирасполь, а затем далее, непосредственно на театр боевых действий для обеспечения действующей Молдавской (Дунайской) армии. Также дела содержат переписку Григория Рахманова по этим вопросам с военным министром, главнокомандующим Молдавской (Дунайской) армии, херсонским военным губернатором герцогом де Ришельё и прочими лицами. Дело № 23 хронологически относится к 1815 году и содержит подобную переписку провиантмейстеров уже с херсонским губернатором Иваном Христофоровичем Калагеорги.

Указанные архивные дела малоизвестны исследователям и почти не введены в научный оборот, что соответственно дает перспективу для будущих исследований истории русско-турецкой войны 1806–1812 годов.

COMPLETĂRI REFERITOARE LA INTRODUCEREA ÎN 1810 A CĂRȚILOR METRICALE, A REGISTRELOR DE SPOVEDANIE ȘI A FORMULARELOR ECLEZIASTICE ÎN EPARHIILE DIN ȚARA MOLDOVEI ȘI ȚARA ROMÂNEASCĂ

Cerc. ştiinţ. Tudor CIOBANU
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0007-9394-085X

Principatele Române, Moldova și Țara Românească, au fost puse în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812 sub administrație militară rusă. Instituția Domniei a fost suspendată, iar ambele țări erau conduse de un senator rus, președinte al Divanurilor. În 1808, Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost numit prin ucaz imperial exarh al Moldovei, Valahiei și Basarabiei.

Printre măsurile luate de îndată de Gavriil Bănulescu-Bodoni a fost încercarea de a introduce, în 1809, cărțile metricale, registrele de spovedanie și formularele ecleziastice – documente tipizate, care urmau să fie completate de slujitorii bisericești și mănăstirești. Aceste măsuri au fost sprijinite și de președintele Divanurilor, Serghei Kușnikov, care a cerut să i se trimită cât mai curând datele despre populație adunate prin aceste condici. În numele mitropolitului Gavriil, Dicasteria i-a comunicat, în ședința din 14 aprilie 1809, că formularele fuseseră deja trimise parohiilor. Cu toate eforturile depuse, în acel an condicile nu au fost completate.

La 27 aprilie 1810, felicitându-l pe Vasile Krasno-Milașevici pentru numirea în funcția de președinte al Divanurilor Moldovei și Țării Românești, Gavriil Bănulescu-Bodoni îl informa despre greutatea introducerii noilor condici de evidență. Exarhul arăta că una dintre cauzele întârzierii ar fi fost că „…poporul de aici nu este deprins cu asemenea lucruri, percepându-le drept ceva neplăcut pentru sine și, prin urmare, caută în orice fel să tăinuiască; înșiși preoții, datorită naivității lor, probabil, gândesc asemănător, dar nu sunt în stare să le completeze corespunzător, deși le-au fost date formulare destul de clare”. În scrisoare, mitropolitul mai arăta că în Țara Românească nici

nu începuse adunarea datelor, pe când slujitorii bisericești și mănăstirești din Țara Moldovei le „pun în aplicare, iar din Basarabia deja au și fost aduse”. Totuși, la acel moment extragerea datelor și prezentarea lor într-un raport nu erau încă posibile.

Începând cu anul 1810, în parohiile ortodoxe din Principatele Române au început să fie întocmite anual cărțile metricale și, cu o anumită periodicitate, registrele de spovedanie și formularele ecleziastice. Din întregul fond al acestor condici s-au păstrat până astăzi, în cea mai mare parte, doar cele întocmite în spațiul dintre Prut și Nistru; pentru celelalte teritorii românești, asemenea documente de la începutul secolului al XIX-lea sunt rarități. Cele mai multe se află astăzi în depozitele Agenției Naționale a Arhivelor și în fondul actelor de stare civilă al Agenției Servicii Publice din Republica Moldova. Ele mai pot fi întâlnite în Arhivele Naționale ale României (București, Iași) și în arhivele regionale din Ucraina (Cernăuți, Odesa, Ismail, Herson).

INGERINȚA IMPERIULUI RUS ÎN BISERICA ȚĂRILOR ROMÂNE LA ÎNCEPUTUL SEC. XIX PRIN MIJLOCIREA TIPARULUI

Dr. Elena CHIABURU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
ORCID: 0000-0002-9816-7428
E-mail: elena.chiaburu@uaic.ro

În cadrul studierii relațiilor româno-ruse din perioada modernă accentul a fost pus cu precădere pe imaginea Rusiei de protectoare a Ortodoxiei, pe interferențele culturale și pe aspectele politico-economice: pierderile teritoriale, imensele spolieri economice și abuzuri din timpul ocupațiilor militare etc., dar ingerințele canonice ale acesteia, manifestate prin încercările de subordonare a Bisericii Țărilor Române, sunt încă puțin cercetate. Or, în a doua jumătate a sec. XVIII și în primele decenii ale sec. XIX, de fiecare dată când a ocupat Țările Române în contextul războaielor ruso-austro-turce, Imperiul Rus a încercat să rupă legăturile canonice ale Bisericii Ortodoxe române cu Patriarhia Constantinopolului și să o subordoneze Sinodului Rus. Prima tentativă a aparținut împărătesei Ecaterina a II-a, care în timpul războiului dintre anii 1788-1792 a dispus instalarea în scaunul mitropolitan de la Iași a episcopului Ambrosie Serebrenicov de la Poltava. Apoi, în timpul războiului dintre 1806-1812, împăratul Alexandru I i-a scos simultan din scaunele mitropolitane de la Iași, pe Veniamin Costachi și de la București, pe Dositei Filitti și i-a înlocuit cu Gavriil Bănulescu-Bodoni. Schimbarea de jurisdicție religioasă a trebuit anunțată și prin intermediul cărților tipărite. Cea dintâi tipăritură de acest fel este *Învățătura creștinească spre folosul tuturor de obște*, tipărită la Iași în anul 1808 și la București în 1809. Broșura conține rugăciuni pentru Împăratul Rusiei și membrii familiei sale, pentru Sinodul Bisericii Ruse și pentru mitropolitul Gavriil Bodoni ca reprezentant local al acestora, plus o listă cu zilele de naștere și onomastice ale țarului și familiei lui pe fiecare lună, precum și datele în care împăratul a avut o victorie într-un război, a capturat vreo flotă ori s-a încheiat vreo pace în urma căreia Rusia a anexat un nou teritoriu. Scopul real al tipăriturii era de a informa că Principatele

Române se află sub stăpânirea împăratului Alexandru I, iar Biserica a fost trecută în subordinea Sinodului Rus. Preoților li se interzicea să mai menționeze la slujbe numele domnilor și mitropoliților Țării, pe care trebuiau să le înlocuiască cu cele ale membrilor familiei imperiale, Sinodului rus și Gavriil Bodoni. În plus, a fost tipărită și o variantă în limba greacă, destinată clerului din mănăstirile închinate. Substituirea, operată ca dovadă a subordonării canonice, devenea obligatorie și pe filele de titlu și în prefețele cărților imprimate de atunci înainte în Moldova și Țara Românească. Interesant este că în această tipăritură se face referire la altele două similare, mai vechi, care ar fi fost greșite și trebuiau retrase din circulație: se poruncea ca exemplarele respective să fie adunate din biserici și trimise la Mitropolia din Iași. Una dintre aceste broșuri așa-zis greșite fusese tipărită de mitropolitul Veniamin Costachi: *Molebnicul* apărut la Iași în ianuarie 1807. Deși are un conținut aproape identic cu cea din 1809, privirea atentă dovedește că Veniamin Costachi s-a opus ingerințelor canonice ale ocupantului rus: păstrând tipicul obișnuit al rugăciunilor, pe fila de titlu numele împăratului Alexandru Pavlovici nu este menționat; în cuprinsul cărții mitropolitul Moldovei s-a așezat pe sine înaintea împăratului (ca cel dintâi caimacam, el era atunci conducătorul de facto al Țării); Sinodul Rus lipsește de peste tot – semn că Veniamin Costachi nu recunoaște autoritatea capilor Bisericii Ruse. Ba chiar, în două locuri a pus și numele domnului Țării Moldovei, Constantin Ipsilanti, cu doamna Safta și fiii lor, așezându-l astfel pe picior de egalitate cu ocupantul. Împotrivirea marelui mitropolit n-a rămas fără urmări și în februarie 1808 a fost înlăturat din scaun și înlocuit cu Gavriil Bodoni. Episodul este cunoscut: în literatura de specialitate sunt evidențiate eforturile sale de a se opune administrației ruse în Moldova, dar se accentuează cu precădere latura economică și politică, de apărare a populației de abuzurile generate de aprovizionarea armatei de ocupație, de fiscalitatea excesivă etc. Cercetarea cărții vechi tipărite în epocă documentează și apărarea Bisericii de către marele ierarh, din punctul de vedere al respectării jurisdicției canonice.

ATITUDINI ŞI MĂSURI LUATE DE DIVANUL ŢĂRII MOLDOVEI PRIVITOARE LA PREVENIREA ŞI CONTRACARAREA FOAMETEI DIN 1810-1811

Conf., dr. Teodor CANDU
Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală
Facultatea de Istorie şi Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

Penuria alimentară a marcat evoluţia umanităţii din cele mai vechi timpuri, iar spaţiul românesc nu a fost ocolit de acest flagel social. Lipsa de alimente a fost prezentă în colectivităţile umane nu doar în anii de criză, ci şi în cei roditori, când, din cauza productivităţii reduse, nu se puteau face rezervele necesare. Ea devenea însă o adevărată pedeapsă dumnezeiască pentru întreaga societate atunci când se suprapunea cu cataclisme naturale – secetă, îngheţuri timpurii, ploi torenţiale, invazii de lăcuste – şi, mai ales, cu războaie şi incursiuni de jaf. Asemenea momente au lăsat o amprentă adâncă în memoria istorică a comunităţilor şi au fost consemnate în cronici, în documente şi în alte izvoare.

Pentru perioadele timpurii, consemnările despre foamete sunt laconice şi se limitează de obicei la cauzele acestor tragedii. Grigore Ureche nota în Letopiseţul Ţării Moldovei, despre scurta domnie a lui Ştefan al V-lea, poreclit Lăcustă: „Mai apoi în zilele acestui Ştefan vodă, fost-au foamete mare în ţara Moldovei, şi la unguri, că au venit lăcuste multe, de au mâncat, toată roada, pentru aceia l-au poreclit de i-au zis Lăcustă vodă.” Momente asemănătoare se regăsesc în cronici în timpul primei domnii a lui Petru Şchiopul, când Ţara Moldovei a cunoscut o foamete mare, sau în domnia lui Ştefăniţă Lupu, poreclit de contemporani Papură vodă.

Dacă pentru epoca medievală şi pentru începutul epocii moderne datele despre acest fenomen sunt foarte lacunare, odată cu înaintarea în epoca modernă descrierile păstrate arată mult mai amănunţit cauzele şi evoluţia lui şi dau date despre măsurile luate nu doar de cei loviţi de această pedeapsă, ci şi de autorităţi, pentru prevenirea şi diminuarea efectelor lipsei de alimente asupra societăţii. Unul dintre cazurile bine documentate este foametea din 1810-1811, provocată nu numai de cataclismele naturale care au afectat roada anului 1810, ci şi de

pierderile suferite de locuitorii Moldovei în iarna 1809-1810 prin prestația obligatorie de transportare a proviziilor și furajelor destinate armatei ruse, când un număr considerabil de vite de tracțiune au pierit pe drum. Aceasta i-a afectat nu doar pe săteni, ci și pe alte categorii de locuitori, care, lipsiți de forța de tracțiune, nu și-au putut lucra pământurile destinate hranei.

Cazul foametei din 1810-1811 poate fi socotit unul dintre primele exemple care ilustrează grija celor însărcinați cu conducerea treburilor țării pentru prevenirea și diminuarea efectelor acestui fenomen. Totodată, el arată lipsa de interes a autorităților de ocupație de a sprijini aceste eforturi și de a-și asuma o parte din ele pentru ușurarea suferințelor populației.

ASPECTE ALE VIEȚII COTIDIENE DIN ȚARA MOLDOVEI ÎN TIMPUL RĂZBOIULUI RUSO-TURC (1806-1812)

Conf., dr. hab. Alina FELEA
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-7449-0001
E-mail: afelea44@gmail.com

În timpul Războiului ruso-turc din 1806-1812, teritoriul Moldovei a devenit teatru de operațiuni militare, cu prezența oștirilor străine, ceea ce a avut impact asupra diverselor aspecte ale vieții populației — condițiile de viață, munca, alimentația, vestimentația, locuința, instituțiile familiei și căsătoriei etc. —, iar violența devenise un element al cotidianului. Prezența militarilor străini s-a manifestat nu doar prin violențe, precum rechizițiile forțate, jafurile sistematice, bătăile și abuzurile împotriva populației civile, ci și prin căsătorii mixte și fapte de seducere a fetelor și femeilor. Documentele surprind o serie de astfel de cazuri, care s-au soldat cu plângeri din partea soților înșelați și a familiilor fetelor căsătorite cu ruși, dar și atitudini ale administrației civile și ale autorităților ecleziastice.

Căsătoriile mixte creau confuzii în rândul preoților băștinași: dacă pentru persoana autohtonă era posibilă o cercetare în privința statutului marital, a proveniență, a permisiunii părinților și a vârstei, precum și a eventualelor impedimente la încheierea căsătoriei, o altă situație era cea a străinului, care trebuia crezut pe cuvânt sau ale cărui spuse trebuiau confirmate de martori. În afară de aceasta, au fost înregistrate și intimidări din partea militarilor ruși. Rezoluții în acest sens au dat Serghei Kușnicov, președintele divanurilor Țării Moldovei și Țării Românești, și apoi mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni.

În afară de cununiile cu rușii, în Moldova erau înregistrate situații similare cu supușii austrieci, ceea ce a provocat nemulțumirea atât a autorităților din Principatul Moldovei, cât și a celor din Imperiul Habsburgic. La 10 martie 1809, Agenția Consulară Austriacă din Iași a înaintat mitropolitului Gavriil Bănulescu-Bodoni o notă prin care cerea să le interzică preoților din Țara Românească și din Țara Moldovei să cunune supușii austrieci fără acceptul Consulatului. Cazurile au intrat

în vizorul autorităților ecleziastice. A urmat dispoziția mitropolitului din 17 martie 1809, adresată preoților din Țara Moldovei și din Țara Românească și trimisă mitropolitului Ungrovlahiei Dositei, episcopului Romanului Gherasim, episcopului Huşilor Meletie şi Consistoriului Duhovnicesc din Iași, care stipula: „...nici un preot din Moldavie, Valahie și Besarabie să nu îndrăznească a cununa pe fetele sau vădăne moldovence, ori romînce cu roşienii fără voie părinților lor (ori în lipsa acelora) fără voie rudelor lor cele de aproape, și fără de mărturie a comandirilor sau a stăpânilor acelor roşieni, cari vor vre să să cunune cu moldovence sau cu romînce”. În unele cazuri însă dispoziția mitropolitului n-a fost îndeplinită.

Și unele cazuri de adulter erau legate de staționarea trupelor rusești pe teritoriul Țării Moldovei. Deoarece concubinajele și seducerile din partea militarilor ruşi nu conteneau, de cele mai multe ori soții părăsiți înaintau plângeri, dar și cereri de divorț pe motiv de părăsire a căminului conjugal de către soție și de fugă a acesteia cu militarii ruşi.

IMPERIUL RUS ŞI IMPLICAREA BISERICII ÎN DIFUZAREA LITERATURII ROMÂNEŞTI ÎN ESTUL MOLDOVEI LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Conf., dr. hab. Igor CERETEU
Institutul de Istorie al Universităţii de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0004-6338-9313
E-mail: igor.cereteu3@gmail.com

Comunicarea pune înfiinţarea şi organizarea tipografiei de la Chişinău, în deceniul al doilea al secolului al XIX-lea, în legătură cu personalitatea mitropolitului şi exarhului Gavriil Bănulescu-Bodoni şi cu reorganizarea religioasă a teritoriului dintre Prut şi Nistru, anexat de Imperiul Rus în 1812. Autorul urmăreşte trei aspecte: argumentele cu care mitropolitul a cerut o tipografie la Chişinău, înzestrarea bisericilor din provincie cu cărţi de slujbă în 1812 şi schimbările în circulaţia cărţii româneşti după instituirea frontierei pe Prut.

Exarhatul Moldo-Vlahiei, condus de Gavriil Bănulescu-Bodoni, a fost desfiinţat, iar teritoriul anexat urma să fie încadrat într-o eparhie nouă. Ideea aparţinea Sinodului şi oberprocurorului, după cum reiese dintr-o scrisoare a mitropolitului din 6 august 1812 către amiralul P. V. Ciceagov, comandantul armatei ruse, în care ierarhul susţinea crearea eparhiei pentru teritoriul dintre Prut şi Nistru, unde existau 749 de biserici în 755 de sate şi oraşe; eparhia urma să fie organizată după modelul celei din Moldova şi să cuprindă şi o parte din episcopia Ekaterinoslavului, regiunea Oceakovului, populată preponderent de români, greci şi bulgari, iar ruşi în număr mic. Reşedinţa ierarhului a fost fixată la Chişinău, unde se stabiliseră şi autorităţile civile, iar eparhia a primit numele Chişinăului şi Hotinului. La 30 septembrie 1813 a fost înfiinţată Dicasteria exarhicească, organul administrativ al Bisericii din Basarabia, urmată de seminarul teologic.

La 25 septembrie 1813 Gavriil Bănulescu-Bodoni a cerut Sinodului rus aprobarea unei tipografii la Chişinău. Mitropolitul arăta că singura tipografie din Moldova, cea de la Iaşi, se afla sub dominaţie otomană şi într-o stare precară, iar bisericile, mănăstirile şi schiturile din stânga Prutului duceau lipsă de cărţile necesare slujbei. Aflate anterior sub jurisdicţia Episcopiei Huşilor, care nu avea tipografie,

parohiile cumpărau cărți din teritoriile austriece, multe destinate uniților și cu abateri de la învățătura ortodoxă. În fapt, literatura bisericească din Basarabia provenea în cea mai mare parte de la Iași, București și Râmnic, iar într-o măsură mai mică de la Brașov, Sibiu, Viena și Buda.

O statistică a bisericilor din 1812 arată o înzestrare inegală cu cărți. În orașul Chișinău, din șase biserici, numai una nu avea toate cărțile; în ținutul Orhei, 44 din 200 de biserici nu aveau toate cărțile liturgice; în ținuturile Iași și Soroca lipsurile erau izolate. Mai slab înzestrate erau bisericile din sudul provinciei: în ținutul Bender, din 13 biserici, patru erau sărace în cărți și numai trei aveau toate cărțile necesare. Cel mai slab înzestrat era ținutul Hotin, unde, din 156 de biserici, 17 erau sărace în cărți, iar în opt nu exista nicio carte bisericească. Fără a avea un caracter exhaustiv, datele arată că parohiile apropiate de Iași, centru de difuzare a cărții bisericești pentru întreg spațiul românesc, erau mai bine asigurate decât cele din nordul și sudul spațiului pruto-nistrean.

După 1812 difuzarea cărții românești spre Basarabia a devenit mai anevoioasă: mărfurile erau verificate la vama de pe Prut, iar trecerea lor cerea acordul administrației laice și al celei bisericești. Concomitent, în biserici și mănăstiri pătrundea cartea în limba rusă, difuzată de cler și de autoritățile laice. Din 1815 a circulat Noul Testament tipărit la Sankt-Petersburg, iar din 1819 Noul Testament și Biblia, răspândite atât în Basarabia, cât și în întregul spațiu românesc.

CONSECINȚELE ANEXĂRII BASARABIEI LA IMPERIUL RUS ÎN 1812 PRIN PRISMA CONCEPTELOR WEBERIENE ALE FORMELOR DE DOMINAȚIE

Prof., dr. hab. Valentin TOMULEȚ
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-4696-2064
E-mail: tomuletvalentin@yahoo.ro

Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în 1812 a reprezentat o ruptură majoră în evoluția politico-instituțională și socială a provinciei, determinând înlocuirea treptată a vechii ordini moldovenești cu un sistem de dominație imperială, bazat pe centralizare administrativă și control birocratic.

În înțelegerea consecințelor anexării ne vom folosi de tipologia weberiană a formelor de dominație. Max Weber distinge trei tipuri ideale de dominație legitimă: tradițională, întemeiată pe credința în caracterul sacru și statornic al tradițiilor, obiceiurilor și cutumelor și pe respectul față de ordinea moștenită; rațional-legală, întemeiată pe credința în legalitatea normelor juridice și exercitată printr-o administrație birocratică, cu competențe clar delimitate și reguli impersonale, în care supunerea se datorează legii și funcției, nu persoanei; carismatică, întemeiată pe devotamentul față de calitățile considerate extraordinare ale unui conducător, menită să ușureze trecerea de la puterea de tip tradițional la cea de tip rațional. Fiind construite în scop analitic, aceste tipuri nu se regăsesc în stare pură în realitatea istorică: o societate poate cunoaște forme de dominație suprapuse sau aflate în transformare.

Înainte de 1812, societatea basarabeană era organizată în cadrul sistemului politico-juridic al Principatului Moldovei, în care autoritatea domnească, privilegiile boierești, drepturile mazililor și ruptașilor se întemeiau pe tradiții, cutume și recunoaștere comunitară. Din perspectiva lui Max Weber, această organizare corespundea dominației tradiționale, în care statutul și prestigiul social erau determinate de originea familială, vechimea privilegiilor și apartenența la categorii juridice consacrate.

După anexare, integrarea în structurile imperiale a favorizat extinderea dominației rațional-legale, caracterizată prin instituții

birocratice, reglementări juridice centralizate și control administrativ. Regulamentul din 1818 a păstrat temporar (până în 1828) anumite particularități locale, dar le-a subordonat autorității imperiale. Astfel, modernizarea administrativă s-a realizat în condițiile diminuării autonomiei provinciale și ale participării limitate a populației locale la exercitarea puterii.

Transformările au afectat profund statutul juridic al categoriilor privilegiate. Recunoașterea drepturilor acestora a devenit dependentă de criteriile administrației ruse, iar vechile privilegii nu mai garantau automat menținerea poziției sociale. Reclasificarea mazililor și ruptașilor, îndeosebi prin măsurile din 10 martie 1847, când o parte au fost trecuți în categoria odnodvorților, ilustrează intervenția statului imperial asupra ierarhiilor sociale tradiționale.

Totodată, s-au modificat criteriile de dobândire și reproducere a prestigiului social. Vechile repere – originea familială, tradiția și recunoașterea comunitară – au început să concureze cu noi criterii: apropierea de administrația imperială, cunoașterea limbii ruse și ocuparea funcțiilor administrative și militare. Acest proces a determinat reconfigurarea elitelor locale și diminuarea influenței unor categorii tradiționale.

O altă consecință a fost discrepanța dintre legalitatea instituțională a noii puteri și legitimitatea socială întemeiată pe tradiția moldovenească. Aplicarea normelor imperiale nu presupunea automat acceptarea lor de către populația locală ca fiind echitabile sau conforme cu vechea ordine juridică.

În concluzie, prin prisma conceptelor weberiene, anexarea Basarabiei a însemnat nu doar schimbarea suveranității, ci și restructurarea profundă a societății. Principalele consecințe au constat în diminuarea autonomiei locale, întreruperea continuității instituționale moldovenești, fragilizarea statutului categoriilor privilegiate, reconfigurarea prestigiului social și subordonarea progresivă a intereselor provinciei față de prioritățile Imperiului Rus.

REFLECTAREA RĂZBOIULUI RUSO-TURC DIN 1806–1812 ŞI A CONSECINŢELOR SALE ÎN CURRICULUMUL ŞI MANUALELE ŞCOLARE ÎN UZ LA DISCIPLINA ISTORIA ROMÂNILOR ŞI UNIVERSALĂ

Dr. hab. Adrian DOLGHI
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău
ORCID: 0000-0001-6770-6890
E-mail: addolghi@gmail.com

Comunicarea analizează modul în care Războiul ruso-turc din anii 1806–1812, Pacea de la București (1812) și anexarea Basarabiei sunt reflectate în curriculumul și manualele de Istoria Românilor și Universală din Republica Moldova. Importanţa temei ţine de memoria istorică, de dimensiunea geopolitică și juridică a actului din 1812 și de formarea conştiinţei civice a tinerilor. Sunt analizate curriculumurile din 2019, manualele pentru clasele a VII-a – a IX-a, a XI-a și a XII-a și proiectul de curriculum din 2026.

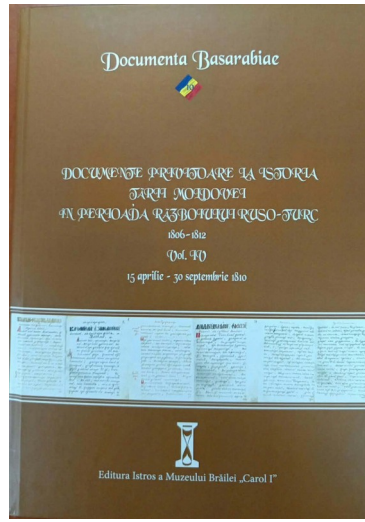
Curriculumul din 2019 abordează tema în clasele a VII-a și a XI-a sub titlul generic „Anul 1812 în istoria românilor”, fără a numi explicit războiul, ceea ce reduce vizibilitatea evenimentului cauzal. Manualele din clasele a VII-a și a XI-a prezintă conflictul în context european (Tilsit, Slobozia, Erfurt, campania lui Kutuzov), cu surse primare, hărți și evaluări critice: anexarea a încălcat angajamentele Rusiei de protector al Moldovei întregi. Manualul din clasa a XI-a este mai analitic.

Consecinţele anexării sunt tratate etajat, pe mai mulți ani de studiu. Administrativ: de la autonomia din 1812 la lichidarea ei în 1828 și transformarea în gubernie în 1873. Demografic: colonizarea sudului a redus ponderea românilor de la 86% (1817) la 74% (1856) și 56,2% (1930). Economic: cordoane vamale pe Prut și economie agrară, cu reformă întârziată. Cultural: interzicerea limbii române în școli în 1867 și distrugerea cărților bisericești. Manualul din clasa a XII-a abordează Unirea din 1918 drept un eveniment ce a înlăturat injustiția istorică făcută românilor în anul 1812.

Proiectul de curriculum 2026 aduce progrese: titlul explicit „Războiul ruso-turc din 1806–1812 și consecinţele lui” în clasa a VII-

a, o unitate distinctă despre Basarabia sub dominație rusă, accent pe rezistența națională, tema „trecut istoric, memorie și impact contemporan” în clasa a XI-a și competențe mai elaborate de gândire critică. În urma dezbaterilor publice și a observațiilor făcute asupra proiectului de curriculum în varianta prefinală au fost operate îmbunătățiri importante: Pacea de la București a intrat în titlul conținutului de la clasa a VII-a: „C 3. Războiul ruso-turc din 1806–1812. Pacea de la București și anexarea Basarabiei”; „Geneza problemei basarabene” a intrat în titlul și în explicația conținutului de la clasa a XI-a: „C 8. Războiul ruso-turc din anii 1806–1812. Anexarea spațiului dintre Prut și Nistru. Geneza problemei basarabene”; a fost inclusă și tema cross-curriculară „C 5. Anul 1812 în istoria românilor: trecut istoric, memorie și impact contemporan”.

Rămân direcții de ameliorare: corelarea conținuturilor din clasele a VII-a – a XI-a pentru evitarea suprapunerilor și diversificarea surselor din jurnalele călătorilor străini, petiții și documente ale Divanului. Constatăm o atenție adecvată acordată temei abordate în noile documente curriculare, ceea ce va contribui la o mai bună cunoaștere a evenimentelor menționate și la înțelegerea proceselor istorice generate de acestea.

DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA ȚĂRII MOLDOVEI ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI RUSO-TURC 1806-1812

Vol. IV (15 aprilie – 30 septembrie 1810)

Documents on the History of the Principality of Moldavia during the Russo-Turkish War of 1806-1812. Vol. IV (15 April – 30 September 1810)

Volum întocmit de: Demir Dragnev, Larisa Svetlicinâi (coordonatori și editori), Teodor Candu, Tudor Ciobanu (editori).

Seria „Documenta Basarabiae", 10 (coordonatori: Victor Spinei, Ionel Cândea).

Academia Română – Institutul de Arheologie, Iași; Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova; Agenția Națională a Arhivelor.

Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", 2025, 1014 p. ISBN 978-606-654-551-8.

Recenzenți: dr. hab. Alina Felea, dr. hab. Igor Cereteu, dr. hab. Ion Gumenâi, dr. Vlad Mischevca.

Prezintă / Presented by: **Larisa SVETLICINÂI**

CUPRINS
CONTENTS

Felicitare / Congratulatory address.....11
Program pe scurt / Programme overview.....5
Program detaliat / Detailed programme.....6
Comunicări pe secțiuni / Session schedules.....7

Rezumate / Abstracts

Conf., dr. Vlad MISCHEVCA
Războiul ruso-turc din 1806-1812 la 220 de ani: Importanța lui și abordările istoriografice.....13

Conf., dr. Vlad MISCHEVCA, dr. Eugen-Tudor SCLIFOS
Diplomația britanică la Poartă și negocierile ruso-otomane (1806-1812): mărturia rapoartelor Foreign Office.....15

Prof., dr. hab. Artur GÓRAK
Dimensiunea caucaziană a Războiului ruso-turc din 1806-1812 în «Actele adunate de Comisia Arheografică Caucaziană».....17

Dr. hab. Valentin CONSTANTINOV
Călătoria lui Aleksandr Krasnokutski la Constantinopol în 1808: observații asupra societății și realităților politice otomane.....20

Cerc. ştiinţ. Eugen CERNENCHI
Strămutarea nogailor din sudul Basarabiei (1807). Aspecte istoriografice.....22

Acad. Demir DRAGNEV, cerc. ştiinţ. Larisa SVETLICINÂI
Cu privire la metodele de implementare a obligațiilor impuse de armata rusă Țării Moldovei pentru aprovizionarea transporturilor în timpul Războiului ruso-turc din 1806-1812 (în baza documentelor inedite din 1810).....23

Dr. Suzana BODALE
Câteva considerații referitoare la războiul din 1806-1812 pe marginea unui manuscris contemporan aflat la Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României.....25

Dr. Arcadie BODALE
Informații mai puțin cunoscute privitoare la Războiul ruso-turc din 1806-1812, culese din documente păstrate la Arhivele Naționale din Iași.....27

Dr. Alexandr PONOMARIOV
Valoarea euristică a dosarelor din fondul 2049 (Rahmanov) al Arhivei Istorice Centrale de Stat a Ucrainei pentru studierea războiului ruso-turc din 1806-1812 29

Cerc. ştiinţ. Tudor CIOBANU
Completări referitoare la introducerea în 1810 a cărţilor metricale, a registrelor de spovedanie şi a formularelor ecleziastice în eparhiile din Ţara Moldovei şi Ţara Românească.....31

Dr. Elena CHIABURU
Ingerinţa Imperiului Rus în Biserica Ţărilor Române la începutul sec. XIX prin mijlocirea tiparului.....33

Conf., dr. Teodor CANDU
Atitudini şi măsuri luate de Divanul Ţării Moldovei privitoare la prevenirea şi contracararea foametei din 1810-1811.....35

Conf., dr. hab. Alina FELEA
Aspecte ale vieţii cotidiene din Ţara Moldovei în timpul Războiului ruso-turc (1806-1812).....37

Conf., dr. hab. Igor CERETEU
Imperiul Rus şi implicarea Bisericii în difuzarea literaturii româneşti în Estul Moldovei la începutul secolului al XIX-lea.....39

Prof., dr. hab. Valentin TOMULEŢ
Consecinţele anexării Basarabiei la Imperiul Rus în 1812 prin prisma conceptelor weberiene ale formelor de dominaţie.....41

Dr. hab. Adrian DOLGHI
Reflectarea Războiului ruso-turc din 1806-1812 şi a consecinţelor sale în curriculumul şi manualele şcolare în uz la disciplina Istoria Românilor şi Universală.....43

Lansare de carte / Book launch.....45

Autorii / Contributors.....48

AUTORII
CONTRIBUTORS

Dr. Arcadie BODALE
arhivist, Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României
ORCID: 0009-0007-7994-3931
E-mail: abodale@yahoo.com

Dr. Suzana BODALE
arhivist, Serviciul Județean Iași al Arhivelor Naționale ale României
ORCID: 0009-0008-5751-173X

Conf., dr. Teodor CANDU
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală
Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

Conf., dr. hab. Igor CERETEU
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0004-6338-9313
E-mail: igor.cereteu3@gmail.com

Cerc. științ. Eugen CERNENCHI
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0002-9833-0368

Dr. Elena CHIABURU
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași
ORCID: 0000-0002-9816-7428
E-mail: elena.chiaburu@uaic.ro

Cerc. științ. Tudor CIOBANU
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0007-9394-085X

Dr. hab. Valentin CONSTANTINOV
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0001-9578-1134
E-mail: walentkonstant@yahoo.fr

Dr. hab. Adrian DOLGHI
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală, Chișinău
ORCID: 0000-0001-6770-6890
E-mail: addolghi@gmail.com

Acad. Demir DRAGNEV
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-7152-1634
E-mail: demirdragnev@gmail.com

Conf., dr. hab. Alina FELEA
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0002-7449-0001
E-mail: afelea44@gmail.com

Prof., dr. hab. Artur GÓRAK
Institutul de Istorie, Universitatea Cardinalul Stefan Wyszyński din Varșovia, Polonia
ORCID: 0000-0002-1964-9008
E-mail: a.gorak@uksw.edu.pl

Conf., dr. Vlad MISCHEVCA
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-3461-2534
E-mail: miskewka@yahoo.fr

Dr. Alexandr PONOMARIOV
cercetător principal al Departamentului de Acte Antice
Arhiva Istorică Centrală de Stat a Ucrainei, Kiev
ORCID: 0000-0001-5492-0804
E-mail: mihalych1878@gmail.com

Dr. Eugen-Tudor SCLIFOS
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0007-8424-3868
E-mail: tudor.scl@gmail.com

Cerc. științ. Larisa SVETLICINÂI
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova
ORCID: 0009-0001-7980-3484
E-mail: larisa.svetlicinaia@gmail.com

Prof., dr. hab. Valentin TOMULEȚ
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID: 0000-0003-4696-2064
E-mail: tomuletvalentin@yahoo.ro

NOTIȚE / NOTES

NOTIȚE / NOTES

„RĂZBOIUL CARE NE-A ÎNGHIȚIT”

(220 de ani de la începutul Războiului ruso-turc din 1806-1812: abordări și interpretări istoriografice moderne)

Program – Rezumate. Chișinău, 20 noiembrie 2026

Bun de tipar: 12.11.2026. Formatul 145×200 mm.
Hârtie ofset 80 g/m². Tipar 1+1. Copertă: carton 300 g/m², 4+0.
Coli de tipar: 3,25. Tiraj: 35 ex. Comanda nr. 48.
Editura Lexon-Prim, Chișinău.
Tipografia: Print Caro.

Conferința este înregistrată în lista „Evenimente științifice planificate pentru anul 2026: domeniul Istorie și arheologie”:
https://conferinte.stiu.md/evenimente-planificate/all/9